

A Román Népköztársaságban folyó ősnymotatványkutatás eredményeiről az utólag megküldött beszámoló ad tájékoztatást. E szerint az ősnymotatványok tervszerű feldolgozása és a romániai ősnymotatványok központi katalógusának elkészítése a második világháború után indult meg a Biblioteca Centrala de Stat a R.P.R. irányításával és kontrolljával. A ma rendelkezésre álló — véglegesnek nem tekinthető — adatok szerint az 1200 ősnymotatványból álló állomány 12 könyvtár között oszlik meg. A legjelentősebb ősnymotatvány-gyűjteménnyel a Román Népköztársaság bukaresti Központi Állami Könyvtára, Akadémiai Könyvtára és a gyulafehérvári Biblioteca Battyanum rendelkezik. A tervezett központi katalógus minden romániai tulajdonban levő ősnymotatvány pontos leírását adja, az egyes példányok eredetének feltüntetésével.

A referátumok után a konferencia résztvevői megvitatták a *GW* folytatásának lehetőségeit. Megegyeztek a *GW* mielőbbi folytatását támogató együttműködés módzataiban, s a megvitatott kérdésekkel kapcsolatban az alábbi határozatokat fogadták el:

1. A konferencia résztvevői ajánlják illetékes munkahelyeiknek, hogy a konferencián megnevezett, alább felsorolt könyvtárakat ismerjék el az ősnymotatványkutatás és a *GW*-vel való együttműködés központjaiként:

Csehszlovák Népköztársaság: prágai Nemzeti és Egyetemi Könyvtár (Dr. Emma URBANKOVA);

Lengyel Népköztársaság: varsói Nemzeti Könyvtár (Dr. Alodia GRYZOWA);

Magyar Népköztársaság: Országos Széchényi Könyvtár (Dr. SAJÓ Géza);

Német Demokratikus Köztársaság: Deutsche Staatsbibliothek (Dr. Hans LÜLFING);

Román Népköztársaság: bukaresti Központi Állami Könyvtár ((Mircea TOMESCU).

2. A konferencia résztvevői szerint kívánatos, hogy a közreműködő országok meghatározott időtartamra tapasztalt ősnymotatvány-könyvtárosokat delegáljanak a *GW* munkálatainak előmozdítására. A berlini szerkesztőség állandó munkahelyek létesítésére törekszik, melyeket a résztvevő országok váltakozó munkaerővel töltenének be. Minden ősnymotatvánnyal rendelkező országot felhívnak erre a közreműködésre. Ez a szervezet a kölcsönös segítség elve alapján támogatja a résztvevő országok ősnymotatványkutatását is.

3. Tapasztalatcsere folyt az ősnymotatványkönyvtárosok jelenlegi képzéséről, s megállapították, hogy a fokozódó követelményeknek megfelelően — amennyire ez szükségesnek mutatkozik — kívánatos a régi nyelvek elsajátításának és a paleográfiai tanulmányoknak elmélyítése.

4. A befejezés előtt álló lengyelországi, csehszlovák és magyarországi ősnymotatvány-katalógusok tájékoztatnak majd a végbement tulajdonváltásokról, megerősítik a már ismert régebbi birtokos-nyilvántartásokat, s még ismeretlen ősnymotatvány-tulajdonokról adnak felvilágosítást.

5. Megegyezés jött létre minden olyan anyag kölcsönös cseréjéről, mely elősegítheti a *GW* szerkesztési munkálatait.

6. A Deutsche Staatsbibliothek ősnymotatvány-osztálya vállalja, hogy szervezeti tervet készít a *GW* további munkálataihoz, s azt 1959. szeptember 10-ig a konferencia résztvevőinek megküldi.

SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ

Társadalomtudományi és közgazdasági tájékoztatás az NDK-ban.¹ A Német Demokratikus Köztársaságban a könyvtári és dokumentációs munka, közelebbről a társadalomtudományi-közgazdasági szakkönyvtári és dokumentációs intézmények nagyvonalú állami támogatásban részesülnek mind személyi, mind dologi ellátottság

¹ A cikk szerzője, az MTA Közgazdaságtudományi Intézete munkatársaként a magyar-német akadémiai együttműködési egyezmény keretében 1959. április második felében kétéhes tanulmányutat tett az NDK-ban. A cikk a tanulmányút tapasztalatainak néhány fontosabb vonatkozásáról számol be; a teljes jelentés az érdeklődők számára hozzáférhető az MTA Könyvtárában és az OSzK Könyvtártudományi és Módszertani Központjában.

tekintetében. Az anyagi és erkölcsi megbecsülésnek tudható be jórészt, hogy magasan kvalifikált szakemberek szívesen vállalnak munkát a tudományos tájékoztató apparátusban. Ezt azért tartom fontosnak bevezetesként hangsúlyozni, minthogy a valóban tudományos igényű szakkönyvtári és dokumentációs munkának egyik alapvető feltétele a különböző tudományterületek szakembereinek bekapcsolódása.²

Elvileg is azért kell hangsúlyozni az egyes tudományágak szakemberei bekapcsolódásának jelentőségét a szakkönyvtári-dokumentációs munkába, mivel az többek között azzal a nagy előnnyel is jár, hogy a kutatás és a tudományos tájékoztatás között ily módon alakulhat ki egészséges kapcsolat. A szakemberek részvétele továbbá egyik biztosítéka annak, hogy az elmélet és a gyakorlat ne szakadjon el egymástól, hogy a könyvtári tevékenység ne forduljon befelé. Így kerülhető el a szakkönyvtári és dokumentációs munka két veszélye: egyrészt az öncélú tudományoskodás, másrészt a szűkkörű praktícizmus. Az első, bizonyos könyvtári részmunkák jelentőségének túlértékeléséből, tudományként való tetszelgéséből, míg a második a tudományos tájékoztatási feladatok „segédhivatal”-szerű alárendeltségi felfogásából adódik. Mindkét felfogás más-más előjellel rossz irányba viheti a munkát.

Az NDK szakkönyvtári és dokumentációs munkájában sikeresen elkerülték mindkét veszélyt. Nem tapasztalni sem befeléfordulást, sem pedig praktícizmust, annál inkább józan gyakorlatiasságot; tudományos apparátussal és módszerekkel igyekeznek a kutatást, a gyakorlatot szolgálni. Más kérdés, hogy az alkalmazott módszerek, a szolgáltatások mennyiben felelnek meg a követelményeknek a társadalomtudományi és közgazdasági tájékoztatás területén.

Az NDK társadalomtudományi-közgazdasági tájékoztató apparátusára elsősorban az *üzemen belüli magasfokú szervezethez* a jellemző. Ez a megállapítás egyaránt vonatkozik a tájékoztató szolgálat beépítésére a könyvtárba vagy a dokumentációs szervezetbe és a személyi-dologi feltételek biztosítására. *Hálózati* szempontból a tudományos tájékoztatás mind *funkcionálisan*, mind *szervezetileg* rugalmasan és logikusan illeszkedik be a szakkönyvtárak és dokumentációs intézmények rendszerébe.

Az üzemen belüli magasfokú szervezethez példa többek között az *Institut für Wirtschaftswissenschaften*, a Német Tudományos Akadémia közgazdaságtudományi intézete. A kitűnő kutatási lehetőségeket biztosító könyvtárnak (gazdag kézikönyvtárral felszerelt kutatóterem, jól összeválogatott segédkönyvtár stb.) szaktudományi és módszertani kérdésekben segítséget nyújt tanácsadó testülete a *Tudományos Tanács*.³ A Tudományos Tanács a könyvtárat érintő elvi és szervezési kérdésekben szakvéleményt ad, és szükség esetén előterjesztéssel él az intézetvezetéshez. A Tanács felügyeletet gyakorol a szerzeményezési munka felett is, s közreműködött a könyvtár szakrendszerének kidolgozásában is. (Más kérdés, hogy mennyire sikerült ez a szakrendszer.) A könyvtárosok és dokumentalisták közül kettő közgazdász és több munkatárs néhányéves szakmai gyakorlattal rendelkezik. Majd valamennyien részt vesznek valamilyen felsőfokú képzésben vagy továbbképzésben, így a közgazdász képesítésűek könyvtártudományi képzésben, a könyvtáros képesítésűek pedig közgazdaságtudományi képzésben. Néhányan pedig, akik sem hosszabb szakmai gyakorlattal, sem felsőfokú képesítéssel nem rendelkeznek, az állami oktatás különböző színvonalán tanulnak. Ide tartozik még a nyelvismeret is, mint a tájékoztató munka egyik lényeges pontja: e téren még sok a pótolni való, mert a könyvtár nyelvi felkészültsége sem a nagy nyugati, sem pedig a szláv nyelvek tekintetében nem kielégítő.

² A könyvtári-dokumentációs munka személyi-anyagi ellátottságáról az NDK-ban 1. Sz. NÉMETH Mária—RÓZSA György cikkét *A Könyvtáros* 1959. 8. számában.

³ A Tudományos Tanács tagjait az intézet igazgatója nevezi ki.

A könyvtár dokumentációs lapkivágot-archívummal rendelkezik, felkérésre tematikus bibliográfiákat állít össze és havonta cikk-bibliográfiát jelentet meg belső használatra, egyebekben szokásos ad hoc jellegű felvilágosítást ad a kutatóknak.

Végül, de nem utolsó sorban a könyvtár irodalomfeltárási munkájáról, a szak-katalógusról kell szólni, mint amelyik mindenfajta tájékoztató munkának a legfőbb pillére. Nos, a könyvtár „Systematik”-ja — szakkatalógus-sémája — meglehetősen problematikus és ez a megállapítás — amellyel különben az intézet könyvtárosai teljes mértékben egyetértenek — többé-kevésbé érvényesíthető a többi német könyvtárban látott szakkatalógusra is.

A német társadalomtudományi-közgazdasági szakkönyvtárak és dokumentációs intézmények sajátos rendszerű, „testreszabott” szakkatalógussal rendelkeznek. Ezek között a katalógusok között semmi közös vonás nincs, eltekintve attól, hogy a szocialista és a nem szocialista irodalmat igyekeznek elhatárolni egymástól. Ha összevetjük négy könyvtár tárgyi katalógusát — *Institut für Wirtschaftswissenschaften*, *Deutsche Wirtschaftsinstitut*, *Deutsche Staatsbibliothek*, *Deutsche Bücherei* — (ez utóbbi két nagykönyvtár *Gesellschaftswissenschaftliche Beratungsstelle*-i külön társadalomtudományi referencenkatalógussal rendelkeznek), aligha találni azonos szerkezeti vonásokat. Ez nem válik előnyére egyik katalógusnak sem, és nem támasztja alá az esetleges kooperációt, vagy közös kiadványok szerkesztését sem, de nem könnyíti meg sem a kutatók sem a tájékoztató szolgálatok munkáját.

Az említett könyvtárak tárgyi-katalógusai kiépítése körül meglehetősen bizonytalanság tapasztalható, kivéve a Deutsche Bücherei társadalomtudományi referenciszolgálatát, amely átvette az Összövetségi Könyvkamara szakrendszerét. Az Institut für Wirtschaftswissenschaften szakkatalógusának rendszerét lehet még a leginkább kialakultnak tekinteni. Ennek a rendszernek a kidolgozásával a könyvtár vezető munkatársain kívül, részt vettek a könyvtár Tudományos Tanácsának tagjai, a filozófiai szak kidolgozásában pedig az akadémiai filozófiai intézet munkatársai.⁴ Külön tanulmányt érdemelne ennek a szakrendszernek az ismertetése és elemzése, de itt talán elég annyi, hogy maguk a könyvtárosok felvetették egy egységes társadalomtudományi könyvtári osztályozás kidolgozásának a szükségességét. A *Deutsches Wirtschaftsinstitut*, amelynek állománya 140 000 könyvtári egységet számlál, és amelynek tájékoztató munkája szélesebb skálájú, mint az Institut für Wirtschaftswissenschaften-é (lapkivágot-archívuma 2 millió egységet tartalmaz, kétnaponként sajtótájékoztatót jelentet meg, kéthetenként gyarapodási jegyzéket), nem rendelkezik megfelelő szak-katalógussal, kereszt-katalógusa teljesen csődöt mondott, és a közeljövőben próbálnak kiépíteni egy szisztematikus katalógust. Jellemző, hogy a könyvtár vezetője a könyvtári osztályozást jelölte meg a tájékoztató szolgálat legnagyobb problémájaként. A Deutsche Staatsbibliothek társadalomtudományi referenciszolgálata a könyvtár sajátos osztályozási rendszerén belül igyekezett külön társadalomtudományi referencenkatalógust kiépíteni, amely azonban a szolgálat munkatársainak véleménye szerint is még kialakulatlan.

A szakkatalógus problémától elvonatkoztatva, kitűnő kezdeményezése az NDK tudományos nagykönyvtárainak a decentralizált, külön szervezeti egységként működő társadalomtudományi referenciszolgálat kiépítése. Mind a *Deutsche Staatsbibliothek*, mind a *Deutsche Bücherei* említett referenciszolgálatához gyakran fordulnak az ország egész területéről irodalomkutatói és tanácsadási kérésekkel, sőt külföldről is ezekhez irányítják a társadalomtudományi vonatkozású információs igényeket. Érdekes megjegyezni, hogy a Deutsche Bücherei Gesellschaftswissenschaftliche Beratungsstelle-je

⁴ Az Institut für Wirtschaftswissenschaften *Systematik*-ja hozzáférhető az MTA Közgazdaságtudományi Intézete Könyvtárában.

térítés ellenében végez irodalomkutatást és állít össze bibliográfiát. Ezt azzal indokolják, hogy csak ily módon lehet elejét venni annak, hogy a szolgálatot szükségtelen munkával terheljék.

A drezdai *Institut für Arbeitsökonomik und Arbeitsschutzforschung* könyvtára, tekintettel a viszonylag szűk szakterületre, még a leginkább boldogul sajátos szakrendszereivel. Ennek az intézetnek a dokumentációs csoportja különben a központja az NDK-ban folyó munkatudományi dokumentációnak. Ezt a feladatát megosztva látja el több más intézmény dokumentációs részlegével, pl. a szakszervezeti főiskolával, a lipcsei Marx Egyetem munkagazdaságtani intézetével stb. Az intézet által készített dokumentációs referátumokat az egyéb szakterületek dokumentációs kartotékjaihoz hasonlóan, központilag a Német Tudományos Akadémia dokumentációs szerve, az Institut für Dokumentation sokszorosítottja és hozza forgalomba előfizetés útján.

Az *Institut für Dokumentation*, amely elsősorban műszaki és természettudományokkal foglalkozik — és 1957 óta gazdasági-műszaki tájékoztatással is — irodalomkutató csoportot működtet, a *Recherchen Bureau*-t, amely 12 munkatárssal dolgozik és kizárólag külső felkérésre végez irodalomkutatást, gyakorlatilag könyvtári bibliográfiai-tájékoztató szolgálatot lát el. Az Institut für Dokumentation álláspontja szerint, a *Recherchen Bureau*-t a feladatokkal együtt, mint bibliográfiai funkciót valamelyik könyvtárnak kell átvennie, mert az effajta szolgáltatás nem tartozik a dokumentáció fogalomkörébe. Hogy ezt a munkát mégis az Institut für Dokumentation látja el, azzal magyarázzák, hogy még nem találták meg azt a megfelelő intézményt, amelyik átvehetné tőlük, és tekintettel a nagyfokú érdeklődésre — évenként több tízezer kérdéssel fordulnak a Bureau-hoz — addig működtetik, amíg más megnyugató megoldást nem találnak. Az intézet álláspontja szerint könyvtár és a dokumentáció két teljesen különálló fogalom, mindkettőnek megvan a sajátos feladata, és ha a dokumentáció is a könyvtárügyhöz tartozik, úgy végső soron a levéltárak is a könyvtárakhoz tartoznak.

Az Institut für Dokumentation egyébként sajátos „Systematik”-jával párhuzamosan az ETO-t is használja, a műszaki és a természettudományi szakoknál nem is látnak annyira problémát, a 3. főosztály kérdése azonban náluk is megoldatlan.

A dolog természetéből következik, hogy az Institut für Dokumentationban az ETO-val szembeni fenntartás jóval kisebb mértékű, mint a társadalomtudományi intézményekben. Ez utóbbiaknál az ideológiai jellegű kifogások és a szocialista könyvtár-tudomány kritikája mellett nem kis szerepet játszik a németek hagyományos tisztelete az egyedi szakrendszerek és ugyancsak hagyományos készségük a rendszeralkotás iránt. Egyébként akárcsak a szakrendszerek, az ETO kritika sem egységes, mert míg például az Institut für Wirtschaftswissenschaften „Systematik”-ja számjelzetekkel dolgozik és a decimális rendszerrel felépítésbeli kifogások nincsenek csak tartalmiak, addig a Deutsche Bücherei-ben például azzal is érvelnek, hogy fogalmakat nem lehet begyömöszölni számok alá, tehát a számjelzeten felépülő szakrendszernek nincs létjogosultsága. Valamennyi meglátogatott könyvtárban felmerült a szakrendszer problémája, és a legtöbb helyen kívánatosnak tartanak egy új, egységes, nemzetközileg érvényes szakrendszer kidolgozását.

A tájékoztató munkában az NDK szakkönyvtárai és dokumentációs intézményei általában a mieinkhez hasonló berendezéseket és technikai felszereléseket használnak, az új technika alkalmazására még nem került sor.

Úgy tűnik, hogy a társadalomtudományi és közgazdasági szakkönyvtárak és dokumentációs szervezetek legfontosabb problémája végső soron az osztályozás, e téren mutatkozik leginkább igény a nemzetközi tudományos együttműködésre.

Magyarország képvisellete és szerepe a FID-ben. A FID (Fédération Internationale de Documentation = Nemzetközi Dokumentációs Szövetség) ma már elismerten elvi összefogója, magyar kifejezéssel élve módszertani központja a világban folyó dokumentációnak, s irányítója és támogatója mindenfajta tudományos dokumentációra vonatkozó kutató munkának. Az 1895. szept. 2-án szakemberekből alakult Institut International de Bibliographie 1924-ben szövetségi jellegűvé alakult át, s ettől az időtől kezdve munkáját elsősorban az egyes országokat képviselő nemzeti tagokra (intézményekre, társulatokra stb.) támaszkodva végzi. Anélkül, hogy jelenleg az 1937-ben nevét Institut International de Documentation-ra (IID) majd 1938-ban a mostani FID-re változtató szervezet történetével, működésével és felépítésével foglalkoznánk, csupán azt kívánjuk megvizsgálni, hogy Magyarország mikor, hogyan és milyen mértékig kapcsolódott be a Szövetség munkájába, és miként vesz részt abban.

A magyar nemzeti tagság

1924 óta a mai napig a FID nemzeti tagjainak száma 5-ről 28-ra emelkedett, s ma már különösen a szocialista országok (Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, Románia stb.), valamint az ázsiai és dél-amerikai országok fokozatos bekapcsolódásával valóban nemzetközi szervezetté alakult. Ehhez a jellegéhez Magyarország részvétele is hozzájárult. Hazánk 1937 óta — a második világháború idejét leszámítva — folyamatosan vesz részt a Szövetség munkájában.

1937-ben első ízben a *Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet könyvtára* vállalja Magyarországot képviselőt az akkor még IID nevet viselő Szövetségben. Ez a belépés — ami első sorban a fenti intézmény főkönyvtárosának, KÁPLÁNY Gézának érdeme — főleg tájékozódó jellegű. Magyarországon ui. ebben az időben már bizonyos előkészületek folynak az ipari dokumentáció megvalósítására, és ehhez feltétlenül szükség van a külföldi tapasztalatok megismerésére. Az IID tagság részben meg is hozza a várt eredményeket. A Magyar Racionalizálási Bizottságon belül megalakul a „Magyar Dokumentációs Központ” előkészítő bizottsága, amely felvilágosító munkát végez a dokumentáció feladatainak megismertetésére. (A tervek megvalósítását a második világháború akadályozza meg.)

Az egyre növekvő és „döbbenetes” könyváradat ebben az időben már évi 200 000 könyvet, 80 000 folyóiratot és 40 000 napilapot — mintegy 100 millió közleményt — jelent, és ez a tény már önmagában is a magyar könyvtárosok szélesebb körének figyelmét és szakmai érdeklődését ráirányítja a dokumentációra, amely ennek az irodalmi adathalmaznak „bibliográfiai áttekintését és ellenőrzését” kívánja megszervezni. Az 1935-ben megalakult *Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete* ezért 1938-ban úgy határoz, hogy átveszi Magyarországot képviselőt a FID-ben. Az ekkor 14 ország képviselőiből álló Szövetség tevékenysége a második világháború alatt fokozatosan elhal, tagállamainak jó része beszünteti kapcsolatát a hágai központtal. 1940—45 között a nemzeti tagok száma 7-re csökken. Magyarország a rövid kezdet után szintén szakít a nemzetközi dokumentáció szervezetével. Az Ipari Dokumentációs Központ létesítésének kérdése hazánkban lekerül a napirendről.

A második világháború után megindul a FID újjászervezése. Donker DUYVIS főtitkár 1946. nov. 13-án külön levelet intéz az *Országos Könyvtári Központ* (OKK) vezetőjéhez, melyben felhívja, hogy „foglalkozzanak egy magyar dokumentációs bizottság vagy egyesület megteremtésének a lehetőségével, amely dokumentációs központ, mint fiókegyesület csatlakozhatna a FID-hez”. A magyar könyvtárak azonban a háború befejezését követő közvetlen időkben inkább a háborús károk helyreállításának, az álló-

mány kiegészítésének és a népkönyvtári hálózat kiépítésének irányában keresték kapcsolataikat. Az OKK ugyan levelezőtagként jelentkezett a FID-nél (1946—47-ben), de ez a kapcsolatfelvétel csupán formai volt.

A tényleges dokumentációs munka hazánkban 1947-ben indult csak meg — első ízben műszaki vonalon — az iparfejlesztés követelményeinek megfelelően. A Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetének központjában ekkor megalakul egy műszaki dokumentációs központ, amely *Műszaki Dokumentációs Intézet* (Hungarian Technical Documentation Institute) néven nemzeti tagként belép a FID-be. Mikor ez az egyesülés jellegű „központ” 1948 elején megszűnik, Magyarország nemzeti tagsága is szünetel. Ezt a szerepet 1949-ben az Országos Tervhivatal dokumentációs és tájékoztató osztályából alakult *Műszaki Dokumentációs Központ* (a mai Orsz. Műszaki Könyvtár dokumentációs elődje) veszi át. Szerepe azonban nem tart soká, mert az 1949 júniusában létrehozott *Országos Dokumentációs Központ* (ODK) 1949 végén bejelenti, hogy a jövőben ő látja el a FID magyar képviseletét.

A magyar könyvtárügy és dokumentáció szervezetében végrehajtott változtatások következményeként az ODK feladatát „a külföld... dokumentációs intézményeivel való kapcsolat fenntartása”-val együtt 1950 végén az OKK kapja. Novemberben az *Országos Könyvtári Központ* hivatalosan közli a FID-del, hogy igényt tart a magyar nemzeti tagságra. A bejelentést a Szövetség főtitkára hivatalosan is tudomásul veszi, és ezzel 1950-től 1952 májusáig az OKK képviseli a magyar dokumentációt nemzetközi síkon.

Mikor az OKK megszűnik, jogainak egy része, a nemzetközi kapcsolatokkal — köztük a FID nemzeti tagsággal — együtt az *Országos Széchényi Könyvtár*ra száll át. A központi dokumentációs tennivalók jogutódlásának ez a ténye — utólag nézve — az OKK, de még inkább az OSzK esetében nem vált előnyére a FID-kapcsolatoknak, mivel ezek az intézmények a Magyarországon időközben több szakterületen is megindult és fejlődő dokumentációs munkának sem összefogói sem irányítói nem voltak, és ez megmutatkozott a Szövetséggel való együttműködésük gyakorlatában is. Ez a felismerés végül is oda vezetett, hogy 1957 végén megalakult a „dokumentációs munka összefogásának és irányításának országos központi szerve”, az *Országos Dokumentációs Bizottság* (ODB), melynek szabályzata és ügyrendje többek között kimondja: „Az ODB a FID magyar nemzeti tagja.” Mikor az Országos Könyvtárügyi Tanács ezt az ügyrendet elfogadja, az ODB az OSzK-val megállapodást köt, és bejelenti a FID-nek, hogy a jövőben ő képviseli Magyarországot. A FID főtitkársága ezt a változást 1957. évi 14. sz. körlevelében közli a tagállamokkal, és ilyenformán 1957. jan. 31-től az ODB szerepel a Szövetség hivatalos magyar nemzeti tagjaként.

Összefoglalva a FID-ben való szervezett magyar képviselet kérdését, megállapíthatjuk, hogy Magyarországot a Szövetségben 1937 óta — tehát 22 éve — képviseli valamely intézmény. A második világháború éveit leszámítva ez azt jelenti, hogy máig kb. 16 éven keresztül álltunk kapcsolatban a nemzetközi dokumentáció hágai központjával. Ez a tény eredményként könyvelhető el. Értékét azonban lerontja az, hogy ez alatt az idő alatt 6 magyar nemzeti tag váltotta egymást különböző időtartamú képviseletek formájában, ami a rendszeresség és egyöntetűség rovására ment. Jelenleg az ODB-n keresztül megfelelő szerv tartja a kapcsolatot a FID-del, hiszen ha az 1959. évi nemzeti tagok (a már jelentkezett Kanadát nem számítva) szervezetét vizsgáljuk, azt találjuk, hogy azok közül még 7 az ODB-hez hasonló felépítésű: elméleti és gyakorlati szakemberekből álló központi jellegű bizottság vagy egyesület. (A többiekből 9 dokumentációs központ, 6 műszaki dokumentációs központ és 5 egyéb intézmény.)

A végzett munka

A FID céljait tartalmazó alapszabály szerint a Szövetség feladata :

- a) a dokumentáció iránt érdeklődők összefogása nemzetközi síkon,
- b) a dokumentáció tanulmányozásának megszervezése, nemzetközi dokumentációs hálózat kiépítése,
- c) a tagszervezetek munkáját irányító alapelvek megállapítása,
- d) a tagszervezetek működésére vonatkozó tájékoztatások cseréjének megszervezése,
- e) nemzetközi dokumentációs kongresszusok és konferenciák összehívása,
- f) dokumentációra vonatkozó kiadványok kiadása és terjesztése,
- g) együttműködés más dokumentációval foglalkozó nemzetközi szervezetekkel.

Előítélés alapján a magyar *nemzeti tag kettős feladata* bontakozik ki előttünk. Egyrészt az a kötelesség, hogy a magunk erejéből hozzájáruljunk a FID feladatainak elvégzéséhez (javaslatokkal, indítványokkal, a szakmai vitákban való aktív közreműködéssel, az elért magyar eredmények ismertetésével és továbbításával), másrészt az, hogy biztosítsuk hazánkban a Szövetség nemzetközi kooperáció útján létrejött munkájának felhasználását (határozatainak elfogadását, javaslatainak érvényesítését, híreinek és kiadványainak népszerűsítését és terjesztését stb.).

A fentiek szellemében vizsgálva a magyar nemzeti tagnak a FID-ben eddig végzett munkáját, kétségkívül jelentős eredményekről kell megemlékeznünk, azonban ezek egyúttal bizonyos egyenetlenséget is mutatnak. Mind időben, mind a feladatok összességének elvégzésében az eredmények mellett hiányokat is találunk, az aktív közreműködés mellett adminisztrációs (formai) jellegű látszatkapcsolatokat, egyik-másik célkitűzés elhanyagolását stb., amelyek azonban végső fokon nem teszik vitássá a kapcsolatok pozitív voltát.

A FID fennállásának 64 éve alatt egy világkongresszust (1937-ben) és 25 konferenciát tartott (1951-től évenként), s ezeken számolt be elsősorban tevékenységéről, eredményéről a közgyűlésnek, az igazgató tanácsnak, a végrehajtó bizottságnak és rajtuk keresztül a dokumentáció nemzetközi közvéleményének. A 26 alkalom közül 7 nemzetközi jellegű összejevetelen vettek részt magyar delegátusok. 1937-ben a dokumentáció első párizsi világkongresszusán SZABÓ Béla, KÁPLÁNY Géza, TRÓCSÁNYI György és VEREDY Gyula; 1938-ban Oxfordban és 1939-ben Zürichben KÁPLÁNY Géza, 1947-ben Bernben KÁPLÁNY Géza és NÉMETH Béla (1948-ban a korlátozott hágai konferencián KÁPLÁNY Géza és LÁZÁR Péter), 1955-ben Brüsszelben VARJAS Béla, 1957-ben Párizsban JÁNSZKY Lajos és MÁTRAI László. 1959-ben Varsóban JÁNSZKY Lajos és LÁZÁR Péter, valamint NÉMETH Béla és SZÉKELY Sándor.

A kongresszusokon való magyar részvétel aránya tehát, ha az 1937. évi bekapcsolódásunkhoz arányítjuk, 13 : 7, azaz 53 *százalékos*. Ez a részvétel azonban nem értékelhető kizárólag önmagában. Eredményességét az biztosítja, ha a magyar küldöttek hozzá is járulnak valamivel a konferenciák napirendi pontjaihoz, felhasználják az alkalmat a magyar dokumentáció eredményeinek ismertetésére, és utána előadásokban, publikációkban kimerítően ismertetik a megbeszélések anyagát itthon, és javaslatokat tesznek tapasztalataik hazai alkalmazására. Ez nem minden esetben történt meg. A konferenciák anyagának ismertetése legtöbbször csak igen szűk körökhöz jutott el, hivatalos jelentések, részleges beszámoló előadások stb. formájában, és csak a legkritikább esetben jelent meg cikk vagy tanulmány formájában a széleskörű hazai érdeklődés számára. (Pl. VEREDY Gyula beszámolója az 1937. évi párizsi dokumentációs világkongresszusról a *Fővárosi*

Könyvtár 1937. évi évkönyvében, JÁNSZKY Lajos ismertetője az 1957. évi párizsi konferenciáról a *Külföldi Tanulmányutak 1957. c. kiadványban*.) Még soha nem készült önálló kiadvány jellegű összefoglaló fordítás egy konferencia anyagáról sem. Ezen a téren még sokat javíthatunk munkánkon. (A varsói FID-konferencia esetében ez az észrevétel remélhetőleg nem lesz helytálló, de jelen cikk lezárásakor e tekintetben pontos értékelést még nem adhatunk a folyamatban levő tárgyalásokról.)

A FID határozatainak és javaslatainak előkészítése, a dokumentációra vonatkozó kutatómunka és az Egyetemes Tizedes Osztályozás elvi és gyakorlati kérdéseinek kidolgozása az ún. *munkabizottságokban* (Study committees) folyik, amelyekben a különböző nemzeti tagok által delegált szakemberek vesznek részt. Jelenleg 10 ilyen munkabizottság és az osztályozás szakterületeinek 35 albizottsága működik. Ezekben a bizottságokban magyar részről még soha nem dolgoztak oda delegált szakemberek. Örvendetes változást jelent tehát az, hogy az ODB — a Művelődésügyi Minisztérium hozzájárulásával — legutóbb 8 munkabizottságba jelölt magyar szakembereket. (A javaslat elfogadása a FID részéről folyamatban van.)

A Szövetség munkájában való aktív közreműködés mérlegelésénél számba jöhet még az is, hogy miként terjeszti a magyar nemzeti tag a *FID időszaki kiadványait* hazánkban. Ily módon a negyedévenként megjelenő *Revue de la Documentation*, az *Informations FID* c. néhány oldalas havi „közlöny” és a sokszorosított *FID-körlevelek* (circular letters) jönnek számításba. A *Revue*-ből a nemzeti tagok régebben 15 ingyenes példányt kaptak szétosztásra. Szükségtelennek tartjuk itt részletezni, hogy ez az elosztás 1958 előtt hogyan történt, csak annyit említünk meg, hogy miután 1959-ben a lap nemzeti „kötelezpéldányait” 15-ről 3-ra csökkentették, az elosztásban részesülők legtöbbjéből előfizető lett, és a dokumentációnak ez az egyik legtekintélyesebb folyóirata jelenleg 15 példányban jár az országba. A nemzeti tag 3 ingyenes példányával együtt eszerint a lap ezres példányszámának 1,7%-a érkezik Magyarországra. A Szövetség 3 példányban érkező közleményeit és körleveleit — a *Revue*-höz hasonlóan — a jelenlegi nemzeti tag, az OSzK Könyvtártudományi és Módszertani Központjához, az Országos Osztályozó Bizottsághoz és az ODB-nak az Orsz. Műszaki Könyvtárban működő titkárságához juttatja el. A FID legfontosabb *hírei* Magyarországon csak a *Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója* hasábjain jelennek meg.

A hágai dokumentációs központ *nem időszaki kiadványai* (évkönyvek, címjegyzékek, ETO-táblázatok stb.) hivatalos számmal ellátva jelennek meg, részben az egyes tagállamokban. Az eddig kiadott 319 hivatalos publikációból csupán egy volt magyar, a 310. számú.¹ (Ezenkívül hosszas vita előzte meg az *Egyetemes Tizedes Osztályozás* legutóbbi magyar kiadását is, amely azonban végül is nem jelenhetett meg a FID hivatalosan elismert és már előzően biztosított 313. sz. kiadványaként.)

A közelmúltban végzett nemzetközi jelentőségű magyar dokumentációs tevékenység sorából kiemelkedik az Országos Osztályozó Bizottságnak a Társadalomtudományok tizedes osztályozására vonatkozó észrevételeinek eljuttatása a FID-nak, amit a Szövetség külön *körlevélben* „a társadalomtudományok tizedes osztályának marxista felfogása” címen hozott nyilvánosságra,² majd pedig az 1959. július 6—9 között Budapesten megrendezett nemzetközi konferencia ugyanebben a tárgykcíriben. Anélkül, hogy ennek a konferenciának állásfoglalását pontról pontra méltatnánk, csak annyit állapítunk meg, hogy a budapesti tárgyalások valósággal felbolygatták a nemzetközi könyvtáros és doku-

¹ (ANDRÉKA Pálné—CZELLÁR Ferenc): *Műanyag- és rokoniparok osztályozása*. Az ETO-rendszer kiegészített táblázata, 678/679. Bp. 1958, Orsz. Könyvtárügyi Tanács, 81 l. (Az Országos Könyvtárügyi Tanács kiadványai 4.) (FID Publ. No. 310.)

² *Marxist Concept in UDC 3 Social Sciences*. FID Circular letter 58/1958. 1 + 7 l.

mentációs közvéleményt, különösen mióta a FID hivatalosan is szétszította a magyar nemzeti tag által hozzá eljuttatott javaslatokat összes nemzeti tagjainak és Központi Osztályozó Bizottsága (CCC) szakembereinek.³

Az utóbbi években különben még két hivatalos FID körlevél foglalkozott teljes egészében magyar kezdeményezésű javaslatokkal.⁴ (Ezek a körlevelek Orsz. Osztályozó Bizottságunk aktív tevékenységéről tesznek elsősorban bizonytságot.)

A magyar dokumentációs eredményekről való tájékoztatás sorában nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt, hogy a magyar szakfolyóiratokban megjelent dokumentációs és ezzel összefüggő könyvtártudományi tanulmányokról milyen mértékig tudjuk tájékoztatni a FID-et és rajta keresztül a dokumentáció külföldi szakembereit. Nem célunk teljes áttekintést nyújtani erről a kérdésről, csupán annyit kívánunk bemutatni, hogy a nagy nemzetközi tekintélynek örvendő *Revue de la Documentation* nagyszámú cikket ismertető *Bibliographia* rovata milyen mértékben tárja fel a magyar szerzők irodalmi munkásságát. Erről alábbi táblázatunk számol be.

A *Revue de la Documentation*ban megjelent cikkismertetések száma

	1957	1958	1959 első félév
Összesen	861	537	201
Ebből			
magyar lapban megjelent cikkekről	11 (1,27%)	1 (0,48%)	5 (2,48%)
magyar szerző külf. lapban megjelent cikkéről	2 (0,23%)	5 (0,93%)	1 (0,49%)
Magyar szerzők cikkéről			
összesen :	13 (1,5%)	6 (1,1%)	6 (2,9%)

A fenti táblázat értékelésénél tekintetbe kell vennünk azt is, hogy a FID lapja egyre inkább csak a szűkebb értelemben vett dokumentációs tárgyú szakcikkeket ismer-teti, s hogy a *Revue*-ben feltárt magyar cikkek száma szorosan összefügg az ilyen tárgyú hazai publikációk számával és azzal, hogy a Magyarországon megjelenő cikkek idegen nyelvű kivonatokkal ellátva jelennek-e meg. Az érdeklődés a magyar tanulmányok és cikkek iránt megvan, de ismertető munkánkat — amellyel nem igen lehetünk megelé-gedve — csak a fenti előfeltételek biztosításával tudjuk fokozni.

Az aktív kapcsolatok felsorolásában még egy tényezőt kell megemlítenünk, nevezetesen azt, hogy a nemzeti tagok mellett a „Szövetség céljai iránt érdeklődést tanúsító szervezetek és személyek”, ún. *meghívott tagok* is részt vehetnek. Az egyes országok érdeklődésére bizonyos fokig ezeknek a pártoló tagoknak a száma is jellemző. 1959-ben a meghívott tagok száma közel 100, s sorukban Magyarországról ott találjuk a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárát és az Országos Műszaki Könyv-tárát is.

³ *Vorschläge für DK 3*. FID circular letter 97/1959. 2 + 11 l.

⁴ *Analytical classification within the scope of the UDC*. FID circular letter 81/1957. 4 l. *Recording (entering) scientific definitions in the tables of decimal classification after main UDC numbers concerning concepts of great importance*. FID circular letter 82/1957. 2 l.

Összefoglalva: Mindenki, aki a fenti — korántsem teljes — felsorolást elolvasta, a FID-ben végzett magyar tevékenységet váltakozó sikerű aktív kapcsolatnak kell hogy ítélje. A legutóbbi évek munkájával a magyar nemzeti tag még tartalmasabbá tette ezt a kapcsolatot, de ez sem jelenti azt, hogy az eredmények mellett megmutatkozó negatívumokat magától értetődőnek könyvelhetjük el. Mindenképpen igyekeznünk kell, hogy ne álljunk meg az eddigi sikereknél és félsikereknél, hanem munkánkat — a szocialista országokkal való erőteljesebb kooperációval — még erőteljesebbé tegyük. A jövőben ne forduljon az elő, hogy lényeges nemzetközi dokumentációs kérdésekben ne legyen ott a szakmailag jól előkészített magyar vélemény is, vagy hogy a magyar könyvtárosok és dokumentalisták társadalma ne értesüljön azokról a kérdésekről, amelyek a FID fórumain megvitatva és elfogadva, a magyar dokumentáció fejlesztését és jövőjét is hivatva vannak szolgálni.

A jövő feladatai

Magyarország — és ezen belül elsősorban a magyar nemzeti tag — feladata, hogy a jövőben még tevékenesebben kapcsolódjon be a FID munkájába. Szükségesnek tartjuk hangsúlyozni, hogy ennek során *egyidejűleg* foglalkozzék minden vázolt feladat állandó teljesítésével. De az említetteken kívül sok új tennivaló is ott várakozik a jelenlegi magyar nemzeti tag, az ODB küszöbén. A múltban elért eredmények folytatása mellett a következőkre kívánjuk felhívni a figyelmet:

1. Törekednünk kell arra, hogy lehetőleg ne legyen FID-konferencia magyar küldött vagy küldöttek nélkül. Delegátusaink az általuk vagy részükre összeállított és a magyar nemzeti tag által jóváhagyott anyagok és irányelvek alapján aktívan vegyenek részt a vitákban és határozatokban. Hazatérésük után széles körben (előadásokon, jelentésekben és cikkeken) részletesen ismertessék a megbeszéléseket és a határozatokat.

2. A magyar nemzeti tag bizonyos időközönként külön kiadványban is mutassa be a FID munkáját a hazai érdeklődőknek. Első ízben a Szövetség kialakulásának, szervezetének és eddigi munkásságának ismertetésére van szükség.

3. A FID bizottságaiban működő magyar tagok mellé szervezzünk kisebb kutató- és szakértő csoportokat, amelyek a magyar nemzeti tag albizottságaiként működve, a magyar delegátusok vezetésével, folyamatosan dolgozhatnak a felvetett témákon, különböző indítványokat tehetnek és javaslatokat dolgozhatnak ki a főtitkárságnak és a bizottságoknak.

4. A nemzeti tag fokozottan foglalkozzék a FID munkásságának értékelésével a célból, hogy javaslatokat tehessen a nemzetközi kutatások és tapasztalatok hazai átvételére.

5. A dokumentációval foglalkozó magyar intézmények (ODK, OMgK stb.) pártoló tagként szintén lépjenek be a Szövetségbe.

6. El kell érni, hogy mindenfajta magyar kapcsolat a FID-dal (levelezés, kiadványok megküldése és rendelése stb.) csak a nemzeti tagon keresztül történhessék. Csak így valósulhat meg az egységes képviselet, a tennivalók és eredmények nyilvántartása és a helyes összhang kialakítása.

7. A különféle magyar könyvtáros folyóiratok foglalkozzanak a FID munkájának ismertetésével, híreinek közlésével is. A nemzetközi érdeklődésre számottartó dokumentációs cikkekről vagy magukban a lapokban, vagy a szerkesztőségek külön összeállításában készítsünk idegennyelvű kivonatokat, és ezeket a FID—ODK titkárság juttassa el a Szövetség hágai központjához, ill. a *Revue de la Documentation* szerkesztőségéhez.

8. Meggondolandó, hogy a szétszórtan még fellelhető régi FID-levelezéseket és periodikus jellegű kiadványokat (elsősorban körleveleket) ne gyűjtsük-e össze egy helyen. Jelenleg ugyanis ennek az anyagnak áttekintése igen nehéz, és idővel még lehetlenebbé fog válni.

9. A nemzeti tag tegye kötelességévé minden kereskedelmi forgalomban kapható FID-kiadvány beszerzését (kivéve az egyes nemzeti tagok ETO-táblázatait).

10. Biztosítsuk FID-képviseletünk állandóságát azzal, hogy különösen fontos indokok nélkül ne ruházzuk át a magyar nemzeti tagságot egyik szervről a másikra.

11. Szükséges volna a *Revue de la Documentation*-hoz egy magyar levelező (nem szerkesztő bizottsági tag!) kijelölése, akinek feladata a FID rendszeres ellátása magyar hírekkel.

12. Mind hazai, mind nemzetközi szempontból szükséges a dokumentációval foglalkozó magyar intézmények és szervezetek munkásságának rövid leírását is tartalmazó címjegyzék összeállítása. Egy ilyen legrövidebb időn belül összeállítandó többnyelvű kiadvány komoly nemzetközi érdeklődésre tarthat számot, és valóban hézagpótló jelentőségű lenne.

13. Mivel a nemzeti tagok legtöbbször már önkéntesen felemelte tagdíját, illetékes szerveink fontolják meg egy hasonló magyar lépés helyességét.

Természetesen az eddigi eredmények folytatását és a fent vázolt új feladatok napirendre tűzését a magyar nemzeti tag kizárólag önerejéből nem végezheti el. Ehhez szüksége van a Művelődésügyi Minisztérium fokozott támogatására is és arra, hogy az érdekelt magyar könyvtáros és dokumentalista társadalom igényelje és követelje a FID munkájának megismerését, és tevőlegesen kapcsolódjék be a felvetett dokumentációs problémák megoldásába.

BALÁZS SÁNDOR